

Modeling the Relationship between Moral Intelligence and Psychological Well-being: The Mediating Role of Religious Attitude and Moral Reasoning

Mahdi Moeinikia^{ID}, Davood Toosi^{ID}, Morteza Javidpour^{ID}

Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Davood Toosi; Email: d.toosi67@gmail.com

Article Info

Received: Feb 22, 2021

Received in revised form:

Apr 6, 2021

Accepted: Apr 21, 2021

Available Online: Jun 22, 2022

Keywords:

Psychological well-being

Moral intelligence

Moral reasoning

Religious attitude

<https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i2.34184>

Abstract

Background and Objective: Due to the emergence of a positive approach to mental health in recent years, psychological well-being as one of the factors in the growth of education has attracted the attention of researchers. In this respect, identification of the factors affecting it is essential. Considering the importance of psychological well-being and its related variables, the present study aimed to examine the relationship between moral intelligence and psychological well-being with the mediating role of moral reasoning and religious attitude.

Methods: The present study was descriptive and correlational. The statistical population of the study included high school principals in Ardabil, Iran, in 2020, out of whom 137 were selected by simple sampling method based on Morgan's table and the ratio of men and women. To collect data, four questionnaires were used by Lenik and Kiel's Moral Intelligence Questionnaire, Golriz and Braheni's Religious Attitude, Manavipour's Ethical Reasoning and Reef's Psychological Welfare. Structural equation modeling method was used to analyze the data. In this study, all ethical considerations were observed and no conflict of interest was reported by the authors.

Results: Based on the results, the variables of moral hash, moral reasoning and religious attitude had a direct effect on psychological well-being. Also, moral intelligence had an indirect and significantly positive effect on psychological well-being mediated by moral reasoning and religious attitude.

Conclusion: According to the research results and considering the positive effect of moral intelligence on increasing the psychological well-being of school principals and the need of the society for healthy, vibrant and productive people, teaching moral intelligence to principals is of special importance. Also, considering the effective role of moral reasoning and religious attitudes in the psychological well-being of managers, special attention should be paid to religious attitudes and creative reasoning of managers.

Please cite this article as: Moeinikia M, Toosi D, Javidpour M. Modeling the Relationship between Moral Intelligence and Psychological Well-being: The Mediating Role of Religious Attitude and Moral Reasoning. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(2):72-88. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i2.34184>

Summary

Background and Objective

Promoting and strengthening mental health and psychological well-being have been among the growing global issues and concerns in recent

years (1). Psychological well-being has been defined as the emotional and cognitive reactions to the perceived personal characteristics and qualities, enough progress, efficient and effective interaction with the world, a desirable connection and relationship with the

community and positive development over time (2).

One of the variables that can play a role in promoting the psychological well-being of managers is moral intelligence (3). Moral intelligence refers to the capacity and ability to understand morality correctly, to have strong moral principles (including self-control, attention, respect, kindness, fairness and patience) and to act on them as well as to behave in the right direction (4). In fact, moral intelligence is the capacity of individuals' minds to determine how important it is to apply universal human principles to our own values, goals, and activities in life (5).

Observance of organizational ethics has an important role in the development of psychological well-being among managers. Researchers in a study of several organizations have found that organizations whose managers have high ethical behavior have a better chance of success than those with unethical and dishonest behavior (6). In this regard, the moral intelligence of employees and managers also affects the performance of the organization (7).

Also, it is taken for granted that a religious attitude in people will accompany a person in all ages and stages of life; But the meaning of religious attitude is the coherent and integrated monotheistic belief that God is the center of the matter and regulates the values, morals, customs and human behaviors for each other and for His nature (8).

Another variable affecting psychological well-being is moral reasoning. Ethical reasoning is a mental process that identifies a moral issue and the correct reaction to it, and the manager decides based on what is the right thing to do (9). In other words, ethical reasoning involves judging and making the right decision in dealing with the issues that are encountered on a daily basis in the educational environment (10).

The aim of this study was to investigate the mediating role of moral reasoning and religious attitude in the relationship between moral intelligence and psychological well-being among school principals in Ardabil.

Methods

Compliance with ethical guidelines: When distributing the questionnaires, the participants were assured that their opinions would be kept confidential and that the results would be measured only in general.

The research method is descriptive and correlational and the analysis method is structural equation modeling. In the proposed model, the

Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat
(i.e., Research on Religion & Health)

variable of moral intelligence is assumed as an endogenous variable and the variables of religious attitude and moral reasoning are assumed as mediating variables that affect the variable of psychological well-being. The statistical population of this study includes all school principals in Ardabil in the academic year 1399-1400. The study sample consisted of 137 managers (51 females and 86 males), who were selected by simple random sampling method based on Morgan's table. Smart pls software was used to analyze the data.

Results

The results showed that moral intelligence has a direct and indirect effect on psychological well-being. Moral intelligence, as a category that has the ability to know good and bad, right and wrong, right and wrong, and to have strong moral beliefs, can guide a person in the right direction.

Another finding was that there is a positive and significant relationship between moral intelligence and moral reasoning. Moral intelligence plays a major role in the way managers reason in various educational topics, so that people with higher moral intelligence have more logical and ethical arguments to advance their goals.

There is also a positive and significant relationship between moral intelligence and religious attitude. The higher a person's level of moral intelligence, the more his religious attitudes will be facilitated and reconstructed.

Another finding confirmed a positive and significant relationship between religious attitude and psychological well-being. According to the results, it can be stated that religion and religious beliefs have a positive effect on mental health. People with higher religious attitudes suffer less from mental disorders due to the spiritual connection they have with God and spirituality.

The findings also showed a positive and significant relationship between moral reasoning and psychological well-being. Ethical reasoning is influenced by individual factors including values, views, beliefs and values of individuals, each of which can directly and indirectly affect the mental health of managers. People with higher moral reasoning are better able to deal with aggressive and stressful environments, and these lead to higher psychological well-being in people.

Conclusion

The results obtained from the analysis of the collected data show that moral intelligence has a

direct and indirect effect on psychological well-being. This result is consistent with the findings of Javadizadeh et al. (9) and Hassani et al. (10). Another finding of the study was that there is a positive and significant relationship between moral intelligence and moral reasoning, which is consistent with the findings of Kubzanski et al. (11) and Zhang and Chen (12). In addition, there was a positive and significant relationship between religious attitude and psychological well-being, which is consistent with the findings of Qahramani and Nemati (13) and Jeffrey and Zhuang (14). There was also a positive and significant relationship between moral reasoning and psychological well-being. This finding is consistent with the findings of Jacobi (15) and Leo and Hancock (16).

According to the research results and considering the positive effect of moral intelligence on increasing the psychological well-being of school principals and the need of society for healthy, vibrant and productive people, teaching moral intelligence to principals is of special importance. Also, considering the effective role of moral reasoning and religious attitudes in the psychological well-being of managers, special attention should be paid to religious attitudes and moral reasoning of managers.

Acknowledgements

We would like to thank school principals in Ardabil for their sincere cooperation and help to achieve the goals of the research.

Ethical considerations

According to the authors of the article, the present study has been obtained from a research project entitled "Modeling the relationship between moral intelligence and psychological well-being: the mediating role of religious attitude and moral reasoning" approved in the one hundred and forty-ninth session of the Research Council of Mohaghegh University. Ardabili dated 05/03/2020.

Funding

According to the authors, this research has been done with the financial support of Mohaghegh Ardabili University.

Conflict of interest

The authors did not report any conflict of interests in this study.

Authors' contribution

The main author of the study and the supervisor of the article: first author; introduction and data collection and analysis: second and third authors.

References

- Cratsley K, Mackey TK. Health policy brief: Global mental health and the United Nations' sustainable development goals. *Families, Systems & Health*. 2018;36(2):225-50.
- Eshaghnia M, EbrahemiGhavam S, Delavar A, Borjali AH. Studying the relationship between self-efficacy and psychological well-being components. *Journal of Educational and Management Studies*. 2014;4(2):228-31. (Full Text in Persian)
- Kato T. Effects of partner forgiveness on romantic break-ups in dating relationships: A longitudinal study. *Personality and Individual Differences*. 2016;95:185-9.
- Esgandare G, Esgandare K, Bikzad J, Kordbache S. The Effect of Managers' Moral Intelligence on Their Communication Skills in the Social Welfare Organization. *The Journal of Productivity Management*. 2012;6(2):105-28. (Full Text in Persian)
- Waskitho NT, Arif SS, Maksum M, Susanto S, editors. Study on amortization in irrigation technology system. Malaysia: Proceedings of the 3rd International Conference on Mathematics and Natural Sciences; 2010.
- Akbarian F. On the relationship between religious attitude and happiness and self-efficacy of high school students. *Journal of school psychology*. 2016;5(2):7-19. (Full Text in Persian)
- Zirak M, Moghadasian S, Abdollahzadeh F, Rahmani A. The Study of Level of Ethical Development in Nurses Working in Training-Treatment Hospitals Affiliated in Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. *Qom Univ Med Sci J*. 2012;6(3):32-9. (Full Text in Persian)
- Burnard P, Chapman CM, Smallman S. Professional and ethical issues in nursing. Edinburgh: Publisher: Bailliere Tindall; 3rd edition: January 22, 2004.
- Javadinezhad A, Heydari A, Naderi F, Bakhtiyipoor S, Hafezi F. The Effectiveness of Educating Moral Intelligence on Psychological Well-being of the Secondary School Students. *Bioethics*. 2018;8(29):53-62. (Full Text in Persian)
- Hassani M, Shohoudi M, Mirghasemi SJ. The study of relationships between Moral Intelligence and Self-efficiency with Psychological Well-Being among martyr's wife and offspring of Urmia University. 2016;6(19):140-55. (Full Text in Persian)
- Kubzansky LD, Huffman JC, Boehm JK, Hernandez R, Kim ES, Koga HK, et al. Positive

psychological well-being and cardiovascular disease: JACC health promotion series. *Journal of the American College of Cardiology*. 2018;72(12):1382-96.

12. Zhang Z, Chen W. A systematic review of measures for psychological well-being in physical activity studies and identification of critical issues. *Journal of affective disorders*. 2019;256:473-85.

13. Ghahremani R, Nemati V. The Relationship between Religious Orientation, Emotional Intelligence and Spiritual Intelligence with Mental Health in High School Students in Karaj. *Journal of New Developments in Behavioral Sciences*. 2019;3(27):45-62. (Full Text in Persian)

14. Jerf YW-K, Yuk-Chung C. The positive effects of religiousness on mental health in physically vulnerable populations: A review on recent empirical studies and related theories. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*. 2006;11(2):1-11.

15. Yaghoobi A, Abdolahi Moghadam M. Investigating the relationship between moral reasoning and moral behavior in adolescents mediated by social cognition theory. *Journal of school psychology*. 2016;5(2):167-82. (Full Text in Persian)

16. Luo M, Hancock JT. Self-disclosure and social media: motivations, mechanisms and psychological well-being. *Current opinion in psychology*. 2020; 31: 110-5.

دراسة العلاقة بين الذكاء الأخلاقي والصحة النفسية: دور النظرة الدينية والإستدلال الأخلاقي في الصحة النفسية

مهدي معيني كيا^{id}، داوود طوسي^{id}، مرتضى جاويدپور^{id}

قسم العلوم التربوية، كلية العلوم التربوية وعلم النفس، جامعة الخقق الأردبيلي، أردبيل، إيران.
 * المراسلات الموجهة إلى السيد داوود طوسي؛ البريد الإلكتروني: d.toosi67@gmail.com

معلومات المادة

الوصول: ١٠ رجب ١٤٤٢
 وصول النص النهائي: ٢٣ شعبان ١٤٤٢
 القبول: ٨ رمضان ١٤٤٢
 النشر الإلكتروني: ٢٢ ذى القعدة ١٤٤٣

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: بالنظر إلى التوجه الإيجابي التي حظيت به السلامة النفسية في السنوات الأخيرة، أصبح علم النفس وتعزيز القدرات النفسية محط اهتمام الكثير من البحوث و اعتبر أحد أهم الأسباب في تنمية التعليم والتربية. ومن هذا المنطلق بات مركز اهتمام الكثير من البحوث والدراسات. وفي هذه المجال تصبح معرفة الأسباب والعوامل المؤثرة على الصحة النفسية أمراً بالغ الأهمية. بالنظر إلى الصحة النفسية والأسباب المتعلقة بهذه الصحة، أجريت هذه الدراسة بهدف تحليل العلاقات بين الذكاء الأخلاقي والصحة النفسية والدور الوسيط الذي يؤديه الاستدلال الأخلاقي والنظرة الدينية في هذا المجال.

منهجية البحث: يعتمد هذه البحث على المنهج الوصفي التضامني. أما الفئة التي أجريت عليها الدراسة فهي فئة مدرّاء مدارس مدينة أردبيل في عام ٢٠٢٠ و قد اخترنا ١٣٧ مشاركاً من بين المشاركين بالإعتماد على جدول مورغان في اختيار المشاركين. كما اعتمدت هذه الدراسة على منهج استبيان الذكاء الأخلاقي للباحثين لنيك و كيل، ومنهج النظرية الدينية لغولريز وبراهني، ومنهج الإستدلال الأخلاقي لمعنوي بور، ومنهج الصحة النفسية للباحث ريف. واستخدمنا منهج المعادلات البنوية لتحليل المعطيات. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث وإضافة الى هذا فإن مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

المعطيات: أثبتت الدراسة أنّ مؤثرات الذكاء الأخلاقي، والإستدلال الأخلاقي، والنظرية الدينية تؤثر بشكل كبير ومباشر على الصحة النفسية. كما أنّ التأثير غير المباشر للذكاء الأخلاقي على الصحة النفسية ومن خلال الإستدلال الأخلاقي والنظرية الدينية لها تأثير كبير على الصحة النفسية.

الاستنتاج: بناء على نتائج البحث وبالنظر إلى التأثير الإيجابي للذكاء الأخلاقي والإرتقاء بالصحة النفسية لدى مدرّاء المدارس وحاجة المجتمع إلى الأفراد الأصحاء نفسياً، تصبح الحاجة إلى الذكاء الأخلاقي وتعزيزه لدى مدرّاء المدارس أمراً في غاية الأهمية. وبالنظر إلى تأثير الإستدلال الأخلاقي والنظرية الدينية على الصحة النفسية لدى مدرّاء المدارس، يجب الإهتمام بالنظرية الدينية والإستدلال الأخلاقي لدى مدرّاء المدارس.

الكلمات الرئيسية:

الإستدلال الأخلاقي
 الذكاء الأخلاقي
 الصحة النفسية
 النظرة الدينية

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Moeinikia M, Toosi D, Javidpour M. Modeling the Relationship between Moral Intelligence and Psychological Well-being: The Mediating Role of Religious Attitude and Moral Reasoning. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(2):72-88. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i2.34184>

الگویابی رابطه بین هوش اخلاقی با بهزیستی روان‌شناختی: نقش واسطه‌ای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی

مهدی معینی‌کیا^{ID}، داود طوسی^{ID*}، مرتضی جاویدپور^{ID}

گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
 *مکاتبات خطاب به آقای داود طوسی؛ رایانامه: d.toosi67@gmail.com

اطلاعات مقاله

دریافت: ۴ اسفند ۱۳۹۹

دریافت متن نهایی: ۱۷ فروردین ۱۴۰۰

پذیرش: ۱ اردیبهشت ۱۴۰۰

نشر الکترونیکی: ۱ تیر ۱۴۰۱

واژگان کلیدی:

استدلال اخلاقی

بهزیستی روان‌شناختی

نگرش مذهبی

هوش اخلاقی

چکیده

سابقه و هدف: با توجه به ظهور رویکرد مثبت‌نگر به سلامت روان در سال‌های اخیر، بهزیستی روان‌شناختی به‌عنوان یکی از عوامل رشد آموزش و پرورش توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است که در این میان شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آن اهمیت اساسی دارد. با توجه به اهمیت بهزیستی روان‌شناختی و متغیرهای مرتبط با آن، پژوهش حاضر با هدف تحلیل روابط بین هوش اخلاقی و بهزیستی روان‌شناختی با نقش میانجی استدلال اخلاقی و نگرش مذهبی انجام شده است.

روش کار: پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش مدیران مدارس شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹ بودند که از میان آنان تعداد ۱۳۷ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بر اساس جدول مورگان انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از چهار پرسش‌نامه هوش اخلاقی لنینیک و کیل، نگرش مذهبی گلریز و براهنی، استدلال اخلاقی معنوی‌پور و بهزیستی روان‌شناختی ریف و برای تحلیل یافته‌ها از الگوی معادلات ساختاری استفاده شده است. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: بر اساس نتایج به‌دست‌آمده متغیرهای هوش اخلاقی، استدلال اخلاقی و نگرش مذهبی بر بهزیستی روان‌شناختی به‌طور مستقیم تأثیر مثبت و معنادار داشتند. همچنین اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی با میانجی استدلال اخلاقی و نگرش مذهبی نیز مثبت و معنادار بود.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج پژوهش و با توجه به تأثیر مثبت هوش اخلاقی بر افزایش بهزیستی روان‌شناختی مدیران مدارس و نیاز جامعه به انسان‌های سالم، بانشاط و مولد، آموزش هوش اخلاقی به مدیران اهمیت ویژه‌ای دارد. همچنین با توجه به نقش اثرگذار استدلال اخلاقی و نگرش‌های مذهبی بر بهزیستی روان‌شناختی مدیران، باید به نگرش‌های مذهبی و استدلال اخلاقی مدیران توجه ویژه‌ای صورت گیرد.

استناد مقاله به این صورت است:

Moeinikia M, Toosi D, Javidpour M. Modeling the Relationship between Moral Intelligence and Psychological Well-being: The Mediating Role of Religious Attitude and Moral Reasoning. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(2):72-88. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i2.34184>

مقدمه

ارتقا و تقویت سلامت روان و بهزیستی روان‌شناختی موضوعات و دغدغه‌های روبه‌رشد جهانی در سال‌های اخیر بوده‌اند (۱). بهزیستی روان‌شناختی را می‌توان واکنش‌های عاطفی و شناختی به ادراک ویژگی‌ها و توانمندی‌های شخصی، پیشرفت بسنده، تعامل کارآمد و مؤثر با جهان، پیوند و رابطه مطلوب با جمع و اجتماع و پیشرفت مثبت در طول زمان تعریف کرد (۲). علاوه‌براین، بهزیستی روان‌شناختی را ترکیبی از احساسات خوب و عملکرد مؤثر تعریف کرده‌اند (۳) و برگرفته از روان‌شناسی مثبت است که در مقایسه با سلامت روان تأکید بیشتری بر ارتقای توانایی‌ها و بهبود کیفیت زندگی دارد (۴). این سازه رویکرد ذهنی مثبت همراه با سلامت و افکار و احساسات مثبت در زندگی است (۵) که از طریق رشد، شکوفایی و ارتقای استعدادها و توانایی‌های بالقوه تحقق می‌یابد و چنین افرادی در مقایسه با افرادی که بهزیستی روان‌شناختی پایینی دارند، از زندگی لذت بیشتری می‌برند، از سلامت و کیفیت زندگی مطلوب‌تری برخوردارند و بیشتر رویدادهای مثبت را تجربه می‌کنند (۶).

در دهه‌های گذشته به بهزیستی روان‌شناختی به‌عنوان کارکردها و تجارب روان‌شناختی بهینه بسیار توجه شده است و با طیف گسترده‌ای از متغیرها در ارتباط است و وابسته به شرایط و عوامل گوناگون تغییر می‌کند. در تحقیقات بسیاری تأثیر متغیرهایی چون سن، جنس یا وضعیت اقتصادی و اجتماعی بر بهزیستی روان‌شناختی تأیید شده است (۷). همچنین دلایل نظری و عملی بسیاری وجود دارد که حاکی از چندبعدی‌بودن مفهوم بهزیستی و ارتباط آن با دامنه‌های مختلف زندگی است. مطالعه در این زمینه به‌ویژه برای مدیران مدارس می‌تواند بسیار حائز اهمیت باشد؛ زیرا توانایی مواجهه با شرایط دشوار برای دانش‌آموزان می‌تواند بسیار مهم باشد (۸). بر این اساس یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند به ما در فهم بهتر دانش‌آموزان یاری رساند بهزیستی روان‌شناختی مدیران مدارس است.

بر اساس مبانی پژوهشی مطرح‌شده یکی از متغیرهایی که می‌تواند در ارتقای بهزیستی روان‌شناختی مدیران نقش

داشته باشد هوش اخلاقی است (۸). هوش اخلاقی به‌معنی ظرفیت و توانایی درک درست اخلاق، داشتن اصول اخلاقی قوی (از جمله خودکنترلی، توجه، احترام، مهربانی، انصاف و صبر) و عمل به آنها و نیز رفتار در جهت درست است (۹). در واقع هوش اخلاقی ظرفیت ذهن افراد جهت تعیین این نکته مهم است که چگونه باید از اصول جهان‌شمول بشری در ارزش‌ها، اهداف و فعالیت‌های خود در زندگی استفاده کرد (۱۰). هوش اخلاقی به‌معنای توجه به زندگی انسان و طبیعت، رفاه اقتصادی و اجتماعی، ارتباطات باز و صادقانه و حقوق شهروندی است. همچنین این نوع هوش نشان‌دهنده اشتیاق و توانایی فرد برای قراردادن معیارهای برتر و فراتر از منافع خود و حتی موضوعاتی نظیر اثربخشی در کانون واکنش‌های فردی است (۱۱). بنابراین، می‌توان گفت هوش اخلاقی دربرگیرنده هوشی سرشار از ارزش‌نهادن به حقوق شهروند و ظرفیت برتر درک درست از نادرست، توجه به زندگی انسان، ترجیح معیارهای بلند و برتر در برابر منافع شخصی و درنهایت درستکاری، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی و بخشش است که می‌تواند ابعاد سرمایه اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد (۱۲). در همین زمینه، مطالعات مختلف نشان می‌دهد که هوش اخلاقی و ابعاد آن نقش فراوانی در سلامت روان دارد و موجب افزایش تعهد، پایداری و ثبات عملکرد آموزشی مدیران می‌شود (۱۳). از طرف دیگر، رعایت اخلاق سازمانی نقش مهمی در توسعه بهزیستی روانی در بین مدیران دارد. پژوهشگران طی بررسی چندین سازمان به این نتیجه رسیده‌اند که سازمان‌هایی که مدیران آنها رفتار اخلاقی بالایی دارند، از اقبال موفقیت بیشتری نسبت به سازمان‌هایی که رفتارهای غیراخلاقی و غیرصادقانه دارند، برخوردارند (۱۴).

یکی از عمده‌ترین دغدغه‌های مدیران کارآمد در سطوح مختلف، چگونگی رعایت اصول اخلاقی حاکم بر شغل و حرفه خود است. نخستین گام در دستیابی به این اهداف، درک صحیح از مفهوم هوش اخلاقی در سازمان است. در این زمینه هوش اخلاقی کارکنان و مدیران نیز بر عملکرد سازمان تأثیر می‌گذارد (۱۵). هوش اخلاقی بیانگر آن است که در روابط اجتماعی چه عملی مناسب و چه عملی نامناسب است، فرد احساسات دیگران را درک کند، با دیگران همدلی نماید

و مسئولیت کارهای خویش را بپذیرد. هوش اخلاقی می‌تواند نقش مؤثری در افزایش کارایی و اثربخشی افراد سازمان و بهزیستی روانی کارکنان سازمان ایفا کند (۱۶). همچنین داشتن نگرش مذهبی در افراد امری بدیهی قلمداد می‌شود که در تمامی اعصار و مراحل زندگی همراه آدمی خواهد بود؛ اما منظور از نگرش مذهبی، اعتقادات منسجم و یکپارچه توحیدی است که خداوند محور امر است و ارزش‌ها، اخلاقیات، آداب و رسوم رفتارهای انسانی را برای یکدیگر و برای طبیعت خویش تنظیم می‌نماید (۱۷).

اعتقادات مذهبی درست، بسیاری از نیازهای اساسی انسان را برآورده و خلأهای اخلاقی، عاطفی و معنوی او را پرمی‌کند و پایگاه بسیار محکمی برای انسان در برابر مشکلات و محرومیت‌های زندگی ایجاد می‌کند (۱۸). امروزه روان‌شناسان دریافته‌اند که دعا، نماز و داشتن ایمان محکم موجب رفع تشویش، نگرانی، یأس و ترس می‌شود و بهزیستی روانی افراد را ارتقا می‌دهد (۱۹). مذهب در ایجاد احساس امید، احساس صمیمیت با دیگران، انضباط اجتماعی، آرامش هیجانی، فرصت شکوفایی، احساس راحتی، مهار تکانه‌ها، نزدیکی به خدا و کمک به حل مشکل مؤثر است (۲۰). دین موجب امیدواری می‌شود و خوش‌بینی را افزایش می‌دهد و نوعی احساس فراطبیعی به شخص می‌دهد که بی‌تردید تأثیر روان‌شناختی مثبتی در فرد دارد (۲۱). عده‌ای از روان‌شناسان بر این باورند که نیمی از متغیرهای مربوط به سلامت روانی افراد بالغ به‌وسیله باورهای مذهبی تبیین می‌شود. این روان‌شناسان بیان می‌کنند که مذهب به انسان کمک می‌کند تا معنای حوادث زندگی به‌ویژه حوادثی را که دردناک و اضطراب‌انگیز هستند، فهمیده شود و موجب دلگرمی و خرسندی مطبوعی در روان و روحیه او شود (۲۲). یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر بهزیستی روانی استدلال اخلاقی است. استدلال اخلاقی فرایندی ذهنی است که موجب تشخیص یک مسئله اخلاقی و عکس‌العمل صحیح نسبت به آن مسئله می‌شود و مدیر بر اساس آن تصمیم می‌گیرد که انجام چه عملی صحیح است (۲۳). به عبارتی، استدلال اخلاقی در برگیرنده قضاوت و اخذ تصمیم درست در برخورد با مسائلی است که به‌طور روزمره در محیط آموزشی با آنها روبه‌رو می‌شود (۲۴). تصمیم‌گیری اخلاقی و

آگاهی‌داشتن به دلایل انتخاب یک تصمیم جزء جدایی‌ناپذیری از وظایف مدیران در مدارس است (۲۵). مدیران باید در سطحی از استدلال اخلاقی باشند که بتوانند حقوق دانش‌آموزان را بدون به خطرانداختن وجدان اخلاقی خود رعایت کنند (۲۶). نداشتن استدلال اخلاقی می‌تواند در موقعیت‌های پیچیده آموزشی سبب اخذ تصمیم نادرست و به‌دنبال آن اقدام نامتناسب با شرایط پیش‌آمده گردد که عواقب آن متوجه دانش‌آموزان و والدین و حتی خود مدیران می‌گردد. با وجود اطلاعات زیاد و بصیرت خاص مدیران نسبت به دانش‌آموزان، شواهد حاکی از آن است که آنان اغلب در فرایند تصمیم‌گیری نقش کمی دارند که یکی از دلایل آن می‌تواند کمبود توانایی استدلال اخلاقی باشد. استدلال اخلاقی مناسب که به تصمیم‌گیری صحیح در برخورد با معضلات پیش‌آمده منجر می‌شود، سبب احساس رضایت و اطمینان خاطر مدیران و نداشتن آن موجب کاهش اعتمادبه‌نفس، استرس و ازدست‌دادن انگیزه و حتی ترک محیط کار و مدیریت می‌گردد (۲۷). با توجه به اینکه در شرایط چالش‌انگیز اخلاقی تنها مدیران نیستند که تصمیم می‌گیرند و عوامل متعددی می‌تواند بر تصمیم آنان تأثیر بگذارد، ممکن است کشمکش‌هایی برای آنان ایجاد شود که استدلال اخلاقی آنان را برای مواجهه با معضلات اخلاقی تحت تأثیر قرار دهد (۲۸).

با توجه به آنچه ذکر شد، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای استدلال اخلاقی و نگرش مذهبی در رابطه بین هوش اخلاقی و بهزیستی روان‌شناختی در بین مدیران مدارس شهر اردبیل صورت گرفته است تا مشخص شود متغیرهای پژوهش چه تأثیری بر یکدیگر دارند.

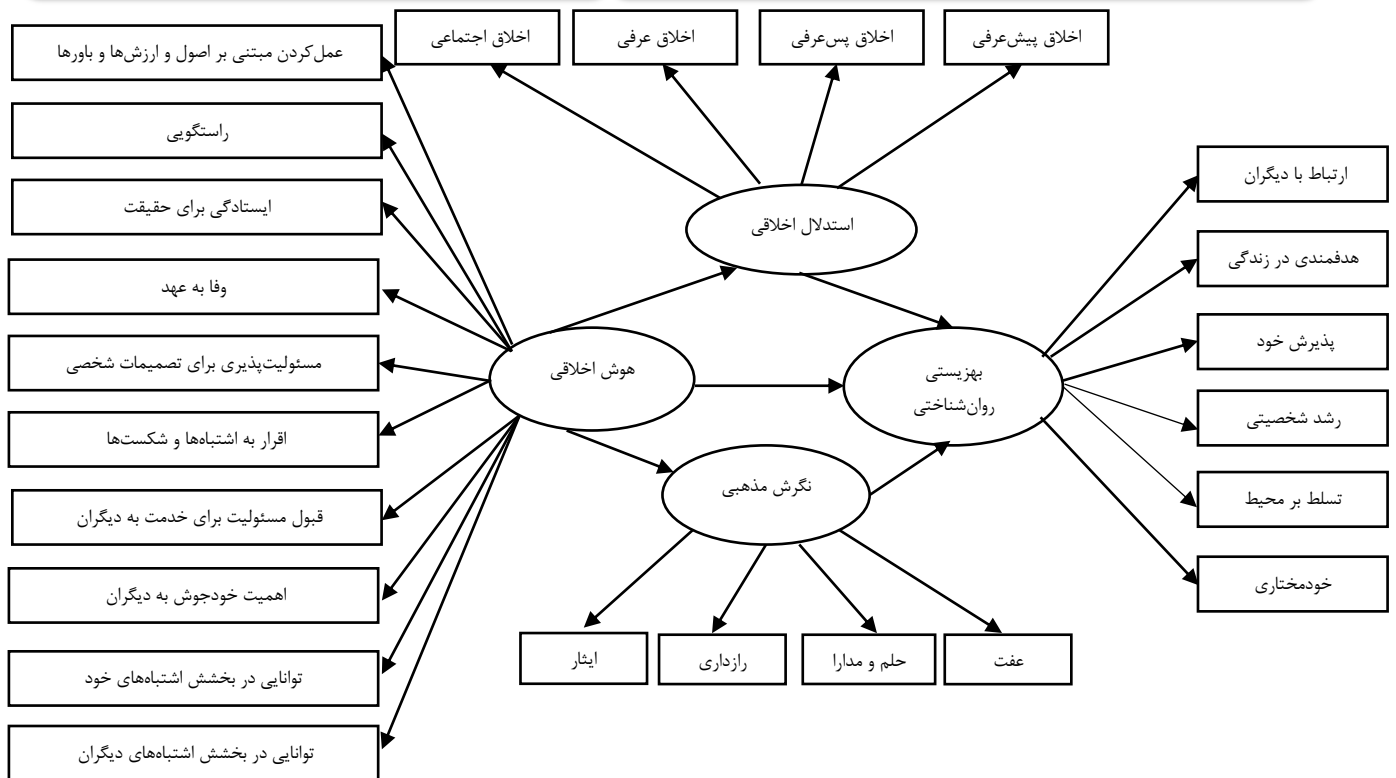
الگوی مفهومی پژوهش

بر اساس الگوی مفهومی فرضیه اصلی پژوهش به شرح زیر ذکر می‌شود:

هوش اخلاقی به‌طور غیرمستقیم بر بهزیستی روان‌شناختی با میانجی‌گری نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی تأثیرگذار است.

با توجه به مبانی نظری، پیشینه پژوهش، فرضیه پژوهشی و ابعاد هر کدام از متغیرهای پنهان الگوی مفهومی ذیل الگوی تحقیق در نظر گرفته شد:

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در هنگام توزیع پرسش‌نامه‌ها به افراد اطمینان داده شد که نظرات آنان محرمانه می‌ماند و نتایج صرفاً به صورت کلی اندازه‌گیری می‌شود.

روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی و روش تحلیل از نوع الگویابی معادلات ساختاری است که رابطه ساختاری علی مستقیم و غیرمستقیم متغیرها را بررسی می‌کند. در الگوی مطرح‌شده، متغیر هوش اخلاقی به مثابه متغیر درون‌زا و متغیرهای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی به مثابه متغیر میانجی فرض شدند که بر متغیر بهزیستی روان‌شناختی اثر می‌گذارند. جامعه آماری پژوهش تمامی مدیران مدارس شهر اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بود. نمونه پژوهش ۱۳۷ نفر (۵۱ زن و ۸۶ مرد) از مدیران بودند که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس جدول مورگان انتخاب شدند. ابتدا اطلاعات مدارس و مدیران از آموزش و پرورش اردبیل اخذ و پرسش‌نامه‌ها بر اساس نمونه‌گیری تصادفی ساده بین مدیران مدارس توزیع شد که از میان ۱۴۸ پرسش‌نامه توزیع‌شده تعداد ۱۳۷ پرسش‌نامه جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شد. گردآوری داده‌ها به روش

میدانی و با پرسش‌نامه از نوع بسته‌پاسخ صورت گرفته است. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت است از: مدیر مدارس اردبیل بودن، سال تحصیلی، نسبت جنسیت زن و مرد بودن مدیران.

برای گردآوری داده‌ها از چهار پرسش‌نامه به شرح زیر استفاده شده است:

(۱) پرسش‌نامه هوش اخلاقی لنینک و کیل^۱: این مقیاس برای سنجش هوش اخلاقی طراحی شده است که ۴۰ سؤال و ۱۰ مؤلفه دارد شامل: عمل کردن مبتنی بر اصول و ارزش‌ها و باورها، راست‌گویی، استقامت و پافشاری برای حق (ایستادگی به‌خاطر حقیقت)، وفا به عهد، مسئولیت‌پذیری برای تصمیمات شخصی، اقرار به اشتباه‌ها و شکست‌ها، قبول مسئولیت برای خدمت به دیگران، فعالانه علاقه‌مندبودن به دیگران (اهمیت خودجوش به دیگران)، توانایی در بخشش اشتباه‌های خود و توانایی در بخشش اشتباه‌های دیگران (۱۰). پایایی پرسش‌نامه به میزان ۰/۹۶ گزارش شده است (۲۹).

(۲) پرسش‌نامه نگرش مذهبی گلریز و براهنی: برای اندازه‌گیری نگرش مذهبی از آزمون سنجش نگرش مذهبی گلریز و براهنی استفاده شده است. این آزمون ۲۵ سؤال دارد و از چهار بُعد عفت، حلم و مدارا، رازداری و ایثار تشکیل شده است. پایایی این پرسش‌نامه ۰/۶۳ گزارش شده است (۳۰).

^۱Lennick & Kiel

فراوانی (۴۲ درصد یعنی ۵۷ نفر) را شامل می‌شد. همچنین ۴۸ درصد آنان (۶۵ نفر) بین ۱۶ تا ۲۵ سال سابقه خدمت داشتند و کمترین سابقه خدمت مربوط به مدیران زیر ۵ سال سابقه با فراوانی ۶ نفر بود. مدرک تحصیلی ۵۳ درصد (۷۲ نفر) لیسانس بود و کمترین مدرک تحصیلی مربوط به مدرک دکتری با تعداد ۳ نفر بود.

برازش الگوی اندازه‌گیری

در این تحقیق برازش الگو با معیارهای پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا بررسی شد. برای بررسی پایایی دو معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) محاسبه شد. مقدار این دو معیار باید بزرگ‌تر یا مساوی ۰/۷ باشد تا پایایی الگوی اندازه‌گیری قابل قبول باشد. همچنین روایی پرسش‌نامه نیز با دو معیار روایی همگرا و روایی واگرا بررسی شد. برای ارزیابی روایی همگرا معیار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) محاسبه شد که مقدار قابل قبول برای آن باید بزرگ‌تر یا مساوی ۰/۵ باشد. نتایج این معیارها برای متغیرها مطابق جدول شماره ۱ است.

نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که همه مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی سازه‌های پژوهش از ۰/۷ بیشتر است. همچنین مقدار AVE نیز برای سازه‌ها بزرگ‌تر از ۰/۵ به دست آمده است که نشان می‌دهد پایایی و روایی همگرایی الگوی پژوهش قابل قبول است (جدول شماره ۱).

برای روایی واگرا از ماتریسی استفاده می‌شود که فورنل و لارکر^۲ آن را ابداع کرده‌اند (۳۲). بر اساس جدول فورنل و لارکر مقادیر موجود روی قطر اصلی ماتریس باید از تمامی مقادیری موجود در ستون مربوط به آن بزرگ‌تر باشد. نتایج بررسی روایی واگرا نیز در جدول شماره ۲ آمده است.

نتایج روایی واگرا در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که جذر میانگین واریانس استخراج‌شده برای هر یک از سازه‌ها در مقایسه با همبستگی آن سازه با سازه‌های دیگر بیشتر بود؛ یعنی مقادیر موجود روی قطر اصلی ماتریس از تمامی مقادیر موجود در ستون مربوط به آن بزرگ‌تر بود و نشان می‌دهد که الگوی این پژوهش دارای اعتبار تشخیصی و روایی واگرا بود. بنابراین می‌توان گفت که در الگوی پژوهش متغیرهای مکنون بیشتر با سؤالات مربوط به خودشان تعامل دارند تا با سازه‌های دیگر. به بیان بهتر، این جدول نشان‌دهنده مطلوبیت روایی واگرایی الگو است.

۳) پرسش‌نامه استدلال اخلاقی معنوی پور: برای اندازه‌گیری استدلال اخلاقی از آزمون سنجش رشد استدلال اخلاقی معنوی پور استفاده شده است. این آزمون ۱۳ سؤال و ۴ عامل دارد که بر اساس محتوای سؤالات تحت عناوین اخلاق اجتماعی، عامل اخلاق پس‌عرفی، عامل اخلاق عرفی و پیش‌عرفی که قادرند سه سطح رشد اخلاقی کلبرگ را اندازه‌گیری نمایند، طبقه‌بندی شده است. ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۳ تأییدی بر پایایی آزمون ساخته شده است و همسانی درونی سؤال‌ها در حد قابل قبول است (۳۱).

۴) پرسش‌نامه بهزیستی روان‌شناختی ریف^۱: این پرسش‌نامه مشتمل بر ۵۴ سؤال و شش بُعد ارتباط با دیگران، هدفمندی در زندگی، پذیرش خود، رشد شخصیتی، تسلط بر محیط و خودمختاری است و جهت سنجش بهزیستی روان‌شناختی استفاده شده است. پایایی این پرسش‌نامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمده و برای پاسخگویی به هر یک از سؤالات نیز از طیف لیکرت استفاده شده است (۶).

برای آزمون الگوی مفهومی پژوهش، از الگوریتم تحلیل الگوها در روش smart pls استفاده شد و تحلیل‌های لازم شامل برازش الگوهای اندازه‌گیری، برازش الگوی ساختاری، برازش کلی الگو (اندازه‌گیری و ساختاری) و بررسی فرضیه‌های پژوهش انجام شد. به این ترتیب که ابتدا از صحت روابط موجود در الگوهای اندازه‌گیری با استفاده از معیارهای پایایی و روایی اطمینان حاصل شد و سپس به بررسی و تفسیر روابط موجود در بخش ساختاری پرداخته و در مرحله پایانی نیز برازش کلی الگوی پژوهش و همچنین فرضیه‌ها بررسی شد.

یافته‌ها

در این پژوهش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شامل جنسیت، سن، سابقه خدمت و میزان تحصیلات مدنظر قرار گرفت. با توجه به داده‌های جمع‌آوری‌شده در قسمت ویژگی‌های جمعیت‌شناختی می‌توان دریافت که بیشتر پاسخ‌دهندگان (۵۴ درصد یعنی ۷۴ نفر) مرد (۴۶ درصد یعنی ۶۳ نفر زن) بودند. ترکیب سنی افراد نشان می‌دهد که ۴ درصد افراد زیر ۳۰ سال، ۱۶ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۲ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال، ۲۶ درصد بین ۵۰ تا ۶۰ سال و ۱۲ درصد بالاتر از ۶۰ سال داشتند که گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال بیشترین

^۲ Fornell & Larcker

^۱ Ryff

جدول ۱) آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده

سازه پژوهش	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
هوش اخلاقی	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۶۲
نگرش مذهبی	۰/۸۴	۰/۸۹	۰/۶۸
استدلال اخلاقی	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۷۹
بهزیستی روان‌شناختی	۰/۷۴	۰/۸۲	۰/۵۲

جدول ۲) روایی واگرایی سازه‌های پژوهش

سازه پژوهش	هوش اخلاقی	نگرش مذهبی	استدلال اخلاقی	بهزیستی روان‌شناختی
هوش اخلاقی	۰/۸۳			
نگرش مذهبی	۰/۴۸	۰/۹۱		
استدلال اخلاقی	۰/۵۷	۰/۸۴	۰/۸۹	
بهزیستی روان‌شناختی	۰/۵۶	۰/۸۱	۰/۷۲	۰/۸۴

۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان‌دهنده اندازه تأثیر کوچک، متوسط و بزرگ یک متغیر مکنون بر متغیر مکنون دیگر است. میزان تأثیرات متغیرها بر یکدیگر در جدول شماره ۴ آمده است.

جدول ۴) مقادیر شاخص اندازه اثر (f²)

سازه	بهزیستی روان‌شناختی	نگرش مذهبی	استدلال اخلاقی
هوش اخلاقی	۰/۱۲	۰/۳۰	۰/۴۹
نگرش مذهبی	۰/۹۵		
استدلال اخلاقی	۰/۱۴		

مقادیر f² در جدول شماره ۴ نشان‌دهنده اندازه اثر مناسب برای سازه‌های هوش اخلاقی، نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی است. در بین سازه‌های زیر بیشترین تأثیر مربوط به نگرش مذهبی بر بهزیستی روان‌شناختی بود.

برازش کلی الگو

برای بررسی برازش کلی الگو که هر دو بخش الگوی اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند از معیار 'GOF استفاده می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. این شاخص با استفاده از میانگین هندسی شاخص R² و میانگین شاخص‌های مقادیر اشتراکی قابل محاسبه است. در نتیجه، مقدار معیار GOF برابر با ۰/۵۵ است که با مقایسه آن با مقادیر قابل قبول برای GOF از برازش مناسب کلی الگو حکایت دارد.

$$GOF = \sqrt{\text{average (Commonality)} \times \text{average (R}^2)}$$

$$GOF = \sqrt{\text{average}(0/65 * 0/47) = 0/55$$

برازش الگوی ساختاری

برای بررسی برازش الگوی ساختاری از معیارهای مقادیر ضریب تعیین (R Square)، ضریب معناداری (Z) که در الگوی پژوهش حاضر ارائه شده است، معیار استون‌گیسر (Q2) که قدرت پیش‌بینی الگو را در سازه‌های درون‌زا مشخص می‌کند و معیار اندازه اثر (f²) استفاده می‌شود. معیار ضریب تعیین میزان تأثیر یک یا چند متغیر درون‌زا را بر یک متغیر درون‌زا نشان می‌دهد و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته شده است. معیار Q2 قدرت پیش‌بینی الگو در متغیرهای وابسته را مشخص می‌کند. درباره تمامی سازه‌های درون‌زا مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به عنوان قدرت پیش‌بینی کم، متوسط و قوی تعیین شده‌اند.

جدول ۳) شاخص‌های برازش الگوی ساختاری

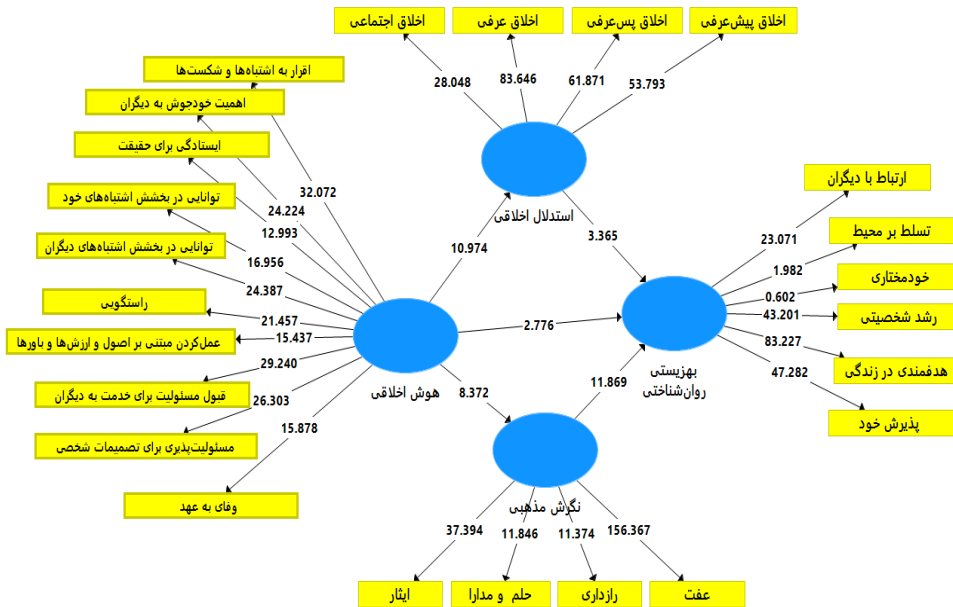
سازه	مقدار R Square	Q2
نگرش مذهبی	۰/۲۳	۰/۱۴
استدلال اخلاقی	۰/۳۳	۰/۲۵
بهزیستی روان‌شناختی	۰/۸۵	۰/۴۱

مطابق جدول شماره ۳، مقدار ضریب تعیین برای سازه نگرش مذهبی ۰/۲۳، سازه استدلال اخلاقی ۰/۳۳ و برای سازه بهزیستی روان‌شناختی ۰/۸۵ به دست آمده است که نشان‌دهنده مقدار مناسبی است. مقادیر Q2 نشان می‌دهد متغیرهای درون‌زای هر دو سازه قابلیت پیش‌بینی خوبی با سازه‌های مربوط به خود را دارند. معیار اندازه اثر (f²) شدت رابطه بین سازه‌های الگو را تعیین می‌کند. هر چه این معیار بیشتر باشد شدت بالای تأثیر را نشان می‌دهد. مقادیر ۰/۰۲،

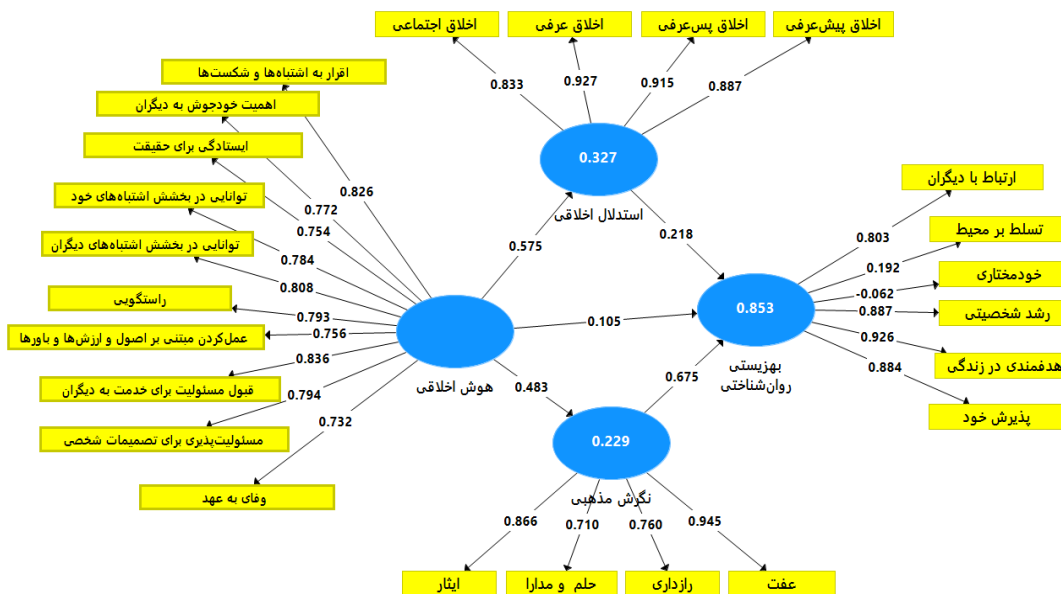
آزمون فرضیه‌ها

پس از تأیید روایی و پایایی، الگوی ساختاری تحقیق ارزیابی می‌شود. با استفاده از این الگو می‌توان به بررسی فرضیه‌های

پژوهش پرداخت. برای آزمون الگوی مفهومی و فرضیه‌های پژوهش از معادلات ساختاری استفاده شده است. شکل ۱ و ۲ الگوهای خروجی نرم‌افزار smart pls را نشان می‌دهد.

شکل (۱) مقادیر β الگوی اندازه‌گیری

شکل (۲) ضرایب الگوی اندازه‌گیری

جدول ۵) تحلیل مسیر اثرات مستقیم بین متغیرهای اصلی پژوهش

مسیر	فرضیه	ضریب مسیر	مقدار t	نتیجه
۱	هوش اخلاقی بر نگرش مذهبی	۰/۴۸	۸/۷۱	تأیید
۲	هوش اخلاقی بر استدلال اخلاقی	۰/۵۷	۱۱/۲۱	تأیید
۳	هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی	۰/۱۱	۲/۶۲	تأیید
۴	نگرش مذهبی بر بهزیستی روان‌شناختی	۰/۶۸	۱۲/۷۶	تأیید
۵	استدلال اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی	۰/۲۲	۳/۴۶	تأیید

با توجه به مقادیر ضرایب معناداری t و ضریب مسیر به‌دست‌آمده در الگوهای بالا و جدول شماره ۵ می‌توان نتیجه گرفت که ضرایب معناداری t از ۱/۹۶ بیشتر است؛ پس در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه‌های پژوهشی تأیید می‌شود. برای بررسی نقش میانجی متغیرهای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی با توجه به تأیید رابطه مسیرهای ۱ و ۴ با نقش میانجی نگرش مذهبی و مسیرهای ۲ و ۵ با نقش میانجی استدلال اخلاقی در جدول شماره ۵، وجود نقش میانجی برای

دو متغیر مذکور قابل قبول است. جهت بررسی فرضیه اصلی مبنی بر تأثیر هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی با میانجی‌گری متغیرهای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی مجموع اثرات غیرمستقیم متغیرهای میانجی و همچنین مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی محاسبه و در جدول شماره ۶ بیان شده است.

جدول ۶) تحلیل مسیر اثرات غیرمستقیم

مسیر	ضریب مسیر	مقدار t	نتیجه
هوش اخلاقی- نگرش مذهبی- بهزیستی روان‌شناختی	۰/۳۳	۷/۵۶	تأیید
هوش اخلاقی- استدلال اخلاقی- بهزیستی روان‌شناختی	۰/۱۳	۳/۳۱	تأیید
مجموع اثرات غیرمستقیم هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی	۰/۴۵	۹/۵۳	تأیید
مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم	۰/۵۶	۱۰/۲۱	تأیید

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده در جدول شماره ۶، می‌توان بیان کرد فرضیه اصلی پژوهش حاضر با احتمال ۹۵ درصد تأیید شد و هوش اخلاقی با میانجی‌گری نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی تأثیر مثبت و معناداری داشت.

خوب و بد، صحیح و ناصحیح و درست و نادرست و داشتن اعتقادات اخلاقی قوی را دارد، می‌تواند فرد را در جهت صحیحی هدایت کند. همچنین هوش اخلاقی با داشتن عامل‌های اخلاقی مانند مسئولیت‌پذیری، دلسوزی، انصاف، عدالت و مواردی از این قبیل ظرفیت اخلاقی مدیران را بالا می‌برد و واکنش‌ها، شناخت‌ها، نگرش‌ها و فعالیت‌های اخلاقی را در چارچوب نظام‌های ارزشی امکان‌پذیر می‌سازد. وقتی مدیران هوش اخلاقی بالایی داشته باشند و خود را در رسیدن به وظایف، فعالیت‌ها و اهداف خود کارآمدتر تصور نمایند، به واسطه این احساس خودکارآمدی بالا، از نظر روان‌شناختی زندگی خود را مثبت‌تر ارزیابی می‌کنند و از زندگی و کار خود رضایت خاطر و احساس بهزیستی روان‌شناختی بیشتری خواهند داشت.

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی با نقش میانجی متغیرهای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی مدیران شهر اردبیل انجام شده است. نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری‌شده نشان می‌دهد که هوش اخلاقی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم بر بهزیستی روان‌شناختی تأثیر دارد. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های جوادی‌زاده و همکاران (۳۳)، حسنی و همکاران (۳۴)، مکوند حسینی و همکاران (۳۵) و شرکت و همکاران (۳۶) همسو است. از این‌رو می‌توان گفت که هوش اخلاقی به‌عنوان مقوله‌ای که توانایی شناخت

بحث و نتیجه‌گیری

یافته دیگر پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بین هوش اخلاقی با استدلال اخلاقی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود داشت که با یافته‌های کوبزانسکی^۱ و همکاران (۳۷) و ژانگ و

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی هوش اخلاقی بر بهزیستی روان‌شناختی با نقش میانجی متغیرهای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی مدیران شهر اردبیل انجام شده است. نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری‌شده نشان می‌دهد که هوش اخلاقی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم بر بهزیستی روان‌شناختی تأثیر دارد. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های جوادی‌زاده و همکاران (۳۳)، حسنی و همکاران (۳۴)، مکوند حسینی و همکاران (۳۵) و شرکت و همکاران (۳۶) همسو است. از این‌رو می‌توان گفت که هوش اخلاقی به‌عنوان مقوله‌ای که توانایی شناخت

^۱ Kubzansky

با توجه به تأیید روابط یادشده می‌توان گفت که نقش میانجی استدلال اخلاقی و نگرش مذهبی در ارتباط بین هوش اخلاقی با بهزیستی روان‌شناختی و همچنین تأثیر کلی متغیرهای میانجی تأیید شده است.

محدودیت‌های پژوهش

همه محدودیت‌هایی که شامل تحقیقات عرصه علوم انسانی و اجتماعی می‌شود در این پژوهش نیز وجود داشت. از جمله اینکه پرسش‌نامه تنها ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش بود و احتمال سوگیری نیز در پرسش‌نامه‌ها وجود دارد. همچنین عوامل شخصیتی و فردی نیز در نحوه پاسخگویی افراد تأثیرگذار است. بنابراین، در تعمیم نتایج آن به سایر افراد، باید جانب احتیاط را رعایت نمود.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود از ابزارهای دیگر مانند مصاحبه در کنار پرسش‌نامه به منظور جمع‌آوری اطلاعات بیشتر و دقیق‌تر در صورت امکان استفاده شود. همچنین ادارات کل به منظور بهزیستی روانی مدیران دوره‌های آموزشی و کارگاه‌هایی با هدف ارتقای هوش اخلاقی، نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی مدیران برگزار کنند تا به ارتقای سطح بهزیستی روان‌شناختی افراد منجر شود. علاوه‌براین، پیشنهاد می‌شود این مطالعه برای گروه‌های جمعیتی دیگر مانند دانشجویان، دانش‌آموزان و معلمان نیز اجرا و نتایج آن با گروه‌های سنی و جمعیت‌های دیگر مقایسه شود.

قدردانی

از همکاری صمیمانه مدیران مدارس شهر اردبیل در جهت رسیدن به اهداف پژوهش تشکر و قدردانی می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، پژوهش حاضر برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «مدل‌یابی رابطه بین هوش اخلاقی با بهزیستی روان‌شناختی: نقش واسطه‌ای نگرش مذهبی و استدلال اخلاقی» است که در یک‌صد و چهل و نهمین جلسه شورای پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۴ تصویب شده است.

چن^۱ (۳۸) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که هوش اخلاقی نقش فراوانی در نحوه استدلال مدیران در مباحث مختلف آموزشی و تربیتی ایفا می‌کند؛ به طوری که افرادی که هوش اخلاقی بالاتری دارند از استدلال‌های منطقی‌تر و اخلاقی‌تری در جهت پیشبرد اهداف برخوردارند. همچنین بین هوش اخلاقی با نگرش مذهبی نیز ارتباط مثبت و معناداری وجود داشت. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های زمانی و همکاران (۳۹)، شمس و همکاران (۴۰) و برزونسکی (۴۱) همسو است. در توضیح این یافته می‌توان گفت یکی از عواملی که موجب ارتقای نگرش‌ها می‌شود و نقش پیش‌بینی‌کننده‌ای در این زمینه دارد هوش اخلاقی است؛ یعنی هر چه فرد از لحاظ هوش اخلاقی در سطح بالاتری قرار گیرد موجب تسهیل نگرش‌های مذهبی او می‌شود و نگرش‌های مذهبی او را بازسازی می‌کند.

یافته دیگر مبنی بر ارتباط مثبت و معنی‌دار نگرش مذهبی با بهزیستی روان‌شناختی تأیید شد که با یافته‌های پژوهش‌های قهرمانی و نعمتی (۴۲)، روشن قیاس و همکاران (۴۳) و جفر و ژوانگ^۲ (۴۴) همسو است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان بیان کرد که مذهب و باورهای مذهبی تأثیر مثبتی بر سلامت روانی افراد دارد. افرادی که نگرش‌های مذهبی بالاتری دارند به علت ارتباط معنوی ایجادشده با خدا و معنویات از اختلالات روانی کمتری رنج می‌برند. نگرش‌های مذهبی می‌تواند تعیین‌کننده کارکردهای مذهبی به عنوان سازوکاری برای ارزشیابی و عوامل استرس‌زای زندگی به کار رود. این ارزشیابی می‌تواند بین نگرش‌های مذهبی و سلامت روانی اتصال برقرار کند.

دیگر یافته پژوهش ارتباط مثبت و معنادار بین استدلال اخلاقی را با بهزیستی روان‌شناختی نشان می‌دهد. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های یعقوبی (۴۵)، کرنی^۳ (۴۶) و لئو و هنکوک^۴ (۴۷) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که استدلال اخلاقی تحت تأثیر عوامل فردی شامل دیدگاه‌ها، عقاید و ارزش‌های افراد است که هر کدام از این عوامل می‌تواند به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر میزان سلامت روانی مدیران تأثیرگذار باشد. افرادی که استدلال اخلاقی بالاتری دارند توانایی بیشتری در برخورد با محیط‌های تهاجمی و استرس‌زا دارند و این موارد موجب بهزیستی روانی بالاتر آنان می‌شود.

^۱) Zhang & Chen

^۲) Jerf & Chung

^۳) Kearney

^۴) Luo & Hancock

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه محقق اردبیلی صورت گرفته است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

مجری اصلی طرح پژوهشی و استاد راهنمای مقاله: مؤلف اول و مقدمه و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها: مؤلفان دوم و سوم.

References

Training and Education. 2009;2(20):96-107. (Full Text in Persian)

8. Kato T. Effects of partner forgiveness on romantic break-ups in dating relationships: A longitudinal study. *Personality and Individual Differences*. 2016;95:185-9.

9. Brown RC. Moral responsibility for (un) healthy behaviour. *Journal of Medical Ethics*. 2013;39(11): 695-8.

10. Lennick D, Kiel F. *Moral intelligence 2.0: Enhancing business performance and leadership success in turbulent times*: Pearson Prentice Hall; 2011.

11. Esmaili Tarzi Z, Beheshtifar M, Esmaili Tarzi H. Relationship between managers, moral intelligence and their building trust in the executive organizations of Kerman city. *Ethics Sci Technol*. 2013;8(1):70-84. (Full Text in Persian)

12. Jafari E, Pourmohseni F, Ghobadi Z, Taklavi Varniab S. The role of moral intelligence and psychological capital in predicting the social capital of soldiers. *Military Psychology*. 2020;11(41):27-39. (Full Text in Persian)

13. Lambert NM, Dollahite DC. The threefold cord: Marital commitment in religious couples. *Journal of Family Issues*. 2008;29(5):592-614.

14. Esgandare G, Esgandare K, Bikzad J, Kordbache S. The Effect of Managers' Moral Intelligence on Their Communication Skills in the Social Welfare Organization. *The Journal of Productivity Management*. 2012;6((2)21):105-28. (Full Text in Persian)

15. Waskitho NT, Arif SS, Maksum M, Susanto S, editors. Study on amortization in irrigation technology system. Malaysia: Proceedings of the 3rd International Conference on Mathematics and Natural Sciences; 2010.

16. Mirdrikvandi R, Manteghi H, JavadiHosseini A. Moral intelligence and its functions in the organization from the perspective of Islam. *Islam and Management Researches*. 2014;3(2):63-76. (Full Text in Persian)

17. Akbarian F. On the relationship between religious attitude and happiness and self-efficacy of high school students. *Journal of school psychology*. 2016;5(2):7-19. (Full Text in Persian)

18. Asghari P, Safarzadeh S. The relationship of religious attitude, psychological well-being and depression with academic performance in University Students. 2013;14 (1): 91-99. (Full Text in Persian)

19. Kiany G. The relationship between mental health, religious status and spiritual intelligence. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*. 2019;8(2):55-62. (Full Text in Persian)

20. Besharat MA, Hosseini SA, Naghipoor M. The role of spiritual/religious perfectionism in psychological

1. Cratsley K, Mackey TK. Health policy brief: Global mental health and the United Nations' sustainable development goals. *Families, Systems & Health*. 2018;36(2):225-50.

2. Eshaghnia M, EbrahemiGhavam S, Delavar A, Borjali AH. Studying the relationship between self-efficacy and psychological well-being components. *Journal of Educational and Management Studies*. 2014;4(2):228-31. (Full Text in Persian)

3. Park JG, Kim JS, Yoon SW, Joo B-K. The effects of empowering leadership on psychological well-being and job engagement: The mediating role of psychological capital. *Leadership & Organization Development Journal*. 2017; 38(3):350-67.

4. Mahmoud Alilou M, Bayat A, Hosseini E. Surveying the psychological well-being components of heart patients referred to Ekbatan Hospital of Hamedan, in association with gender, age and education in 2012. *Razi Journal of Medical Sciences*. 2016;22(139):35-45. (Full Text in Persian)

5. Meléndez JC, Satorres E, Redondo R, Escudero J, Pitarque A. Wellbeing, resilience, and coping: Are there differences between healthy older adults, adults with mild cognitive impairment, and adults with Alzheimer-type dementia? *Archives of gerontology and geriatrics*. 2018;77:38-43.

6. Ryff CD, Keyes CLM. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of New Advances in Psychology Training and Education*. 1995;69(4):719-29.

7. Fallah S, Shakibaei Z. Rabeteḥ bein-e Talagh va Behzisti Ravanshenakhti ba Ravabet Fara-Zanashoei Zanan. *Journal of New Advances in Psychology*

- health and disorder. Rooyesh-e-Ravanshenasi. 2019; 8(1): 1-12. (Full Text in Persian)
21. Seligman ME. Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment: Simon and Schuster; 2004.
22. Zohoor A, Tavakol A. Vazeiat-e Negaresh-e Mazhabi-e Daneshjooyan Daneshgah-e Oloom Pezeshki Kerman, Sal-e 1380. Armaghane Danesh. 2002;7(4):45-53. (Full Text in Persian)
23. Zirak M, Moghadasian S, Abdollahzadeh F, Rahmani A. The Study of Level of Ethical Development in Nurses Working in Training-Treatment Hospitals Affiliated in Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran. Qom Univ Med Sci J. 2012;6(3):32-9. (Full Text in Persian)
24. Burnard P, Chapman CM, Smallman S. Professional and ethical issues in nursing. Edinburgh: Publisher: Bailliere Tindall; 3rd edition: January 22, 2004.
25. Edwards SD. Nursing ethics: a principle-based approach: Macmillan International Higher Education; 2009.
26. Zirak M, Hasankhani H, Parizad N. The ethical reasoning ability of nurses and nursing students: a literature review. Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine. 2015;7(6):15-28. (Full Text in Persian)
27. Borhani F, Abbaszadeh A, Kohan M, Fazael MA. Nurses and nursing students' ethical reasoning in facing with dilemmas: a comparative study. Iranian journal of medical ethics and history of medicine. 2010;3(4):71-81. (Full Text in Persian)
28. Ham KL. A comparison of ethical reasoning abilities of senior baccalaureate nursing students and experienced nurses: The University of Memphis; 2002.
29. Khajavi Z, Vaezzadeh N, Mousavinasab SN, Azimi Lolaty H. Relationship between ethical intelligence and professional behavior in nurses. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. 2020;30(185):86-95. (Full Text in Persian)
30. Sadeghi MR, Bagherzadeh Ladari R, Haghshenas M. A study of religious attitude and mental health in students of Mazandaran University of Medical Sciences. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences. 2010;20(75):71-5. (Full Text in Persian)
31. Manavipour D. Construction measures for the moral development scale of students. The Journal of Modern Thoughts in Education. 2013;7(4):96-89. (Full Text in Persian)
32. Fornell C, Larcker DF. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. Journal of marketing research. 1981;18(1):39-50.
33. Javadinezhad A, Heydari A, Naderi F, Bakhtiyipoor S, Hafezi F. The Effectiveness of Educating Moral Intelligence on Psychological Well-being of the Secondary School Students. Bioethics. 2018;8(29):53-62. (Full Text in Persian)
34. Hassani M, Shohoudi M, Mirghasemi SJ. The study of relationships between Moral Intelligence and Self-efficiency with Psychological Well-Being among martyr's wife and offspring of Urmia University. 2016;6(19):140-55. (Full Text in Persian)
35. Makvand Hosseini S, Maddah Karani SZ, Aminbeidokhti A, Sabahi P, Najafi M. Effectiveness of the Positive Intelligence training on spiritual function and psychological well-being of the Securities and Exchange Organization. Career and Organizational Counseling. 2020;12(44):87-106. (Full Text in Persian)
36. Sherkat M, Kalantari M, Azarbajani M, Abedi MR. The effects of education on spiritual intelligence on students' psychological wellbeing, anxiety, depression, and spiritual intelligence. Journal of psychologicalscience. 2020;19(88):483-93. (Full Text in Persian)
37. Kubzansky LD, Huffman JC, Boehm JK, Hernandez R, Kim ES, Koga HK, et al. Positive psychological well-being and cardiovascular disease: JACC health promotion series. Journal of the American College of Cardiology. 2018;72(12):1382-96.
38. Zhang Z, Chen W. A systematic review of measures for psychological well-being in physical activity studies and identification of critical issues. Journal of affective disorders. 2019;256:473-85.
39. Zamani S, Hadiyan SA, Gorji Y. Predicting Mental Health Based on Identity and Parent-Child Relationships and Religious Attitudes of Adolescents Girls. Journal of Applied Family Therapy. 2020;1(2):23-47. (Full Text in Persian)
40. Shams Esfand-Abad H, Kakavand A.R, Torabi Z. Assessment of the relationship among attachment styles and identity styles with general health and academic achievement of female pre-university school students in Qazvin city. Quarterly Journal of New Thoughts on Education. 2011;7(2):107-29. (Full Text in Persian)
41. Berzonsky MD. Identity formation: The role of identity processing style and cognitive processes. Personality and Individual Differences. 2008; 44(3): 645-55.
42. Ghahremani R, Nemati V. The Relationship between Religious Orientation, Emotional Intelligence and Spiritual Intelligence with Mental Health in High School Students in Karaj. Journal of New Developments in Behavioral Sciences. 2019;3(27):45-62. (Full Text in Persian)
43. Qiyas ER, Babaie MM, Mahdavi A, Khah AK. The Relationship between Simple and Multiple Mental

Health and Attachment Styles and Religious Attitudes of Students. Akhlagh Research Extension Quarterly. 2017;6(24):135-53. (Full Text in Persian)

44. Jerf YW-K, Yuk-Chung C. The positive effects of religiousness on mental health in physically vulnerable populations: A review on recent empirical studies and related theories. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. 2006;11(2):1-11.

45. Yaghoobi A, Abdolahi Moghadam M. Investigating the relationship between moral reasoning and moral behavior in adolescents mediated by social cognition

theory. Journal of school psychology. 2016;5(2):167-82. (Full Text in Persian)

46. Kearney DJ, Simpson TL, Malte CA, Felleman B, Martinez ME, Hunt SC. Mindfulness-based stress reduction in addition to usual care is associated with improvements in pain, fatigue, and cognitive failures among veterans with gulf war illness. The American journal of medicine. 2016;129(2):204-14.

47. Luo M, Hancock JT. Self-disclosure and social media: motivations, mechanisms and psychological well-being. Current opinion in psychology. 2020;31:110-5.